
IV. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ

УДК 657.37:006.3

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДИСКОНТУВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ МСФЗ

Н. В. РОГОВА, кандидат економічних наук
(Черкаський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ, м. Київ)

***Анотація.** Обґрунтовано порядок перегляду оцінки зобов'язань відповідно до МСФЗ як ключового елементу методу бухгалтерського обліку. Доведена необхідність доопрацювання Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку зобов'язань і П(С)БО 11 «Зобов'язання» в частині затвердження єдиного переліку критеріїв для дисконтування зобов'язань, а також методики облікового відображення з обов'язковим набором підтверджувальних документів і розкриття цієї процедури у звітності та примітках до неї.*

***Ключові слова:** міжнародні стандарти фінансової звітності, оцінка зобов'язань, облікова інформація, справедлива вартість, історична собівартість, вартість погашення, теперішня вартість, дисконтування, облікова політика.*

Упровадження і адаптація МСФЗ в Україні нині продовжується. Причому очевидно, що охоплення буде ширшим, оскільки компанії, які працюють із зовнішніми інвесторами, виходять на світові біржі або просто цінують свою ділову репутацію, будуть зацікавлені в складанні фінансової звітності за загальновизнаними та зрозумілими для всіх користувачів правилами.

Питання впровадження МСФЗ в Україні досліджували ряд провідних українських науковців, зокрема Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, Г. Г. Кірейцев, В. М. Костюченко, О. В. Небильцова та інші дослідники, праці яких варті уваги. Та зважаючи на значні здобутки проведених досліджень, все-таки залишаються

питання, які потрібно більш глибоко розкрити. Наприклад, актуальною є проблема достовірної оцінки активів і зобов'язань. В частині зобов'язань питання є особливо гострим, оскільки підходи до оцінки цієї складової пасиву підприємства досить різноманітні згідно з Концептуальною основою МСФЗ.

Метою дослідження є встановлення доцільності та обґрунтування порядку перегляду оцінки зобов'язань відповідно до МСФЗ як ключового елементу методу бухгалтерського обліку з урахуванням умов господарювання в Україні.

Вартісна оцінка майна є важливим засобом визначення ціни конкретного суб'єкта господарювання. Завдяки оцінці забезпечується

встановлення подальших дій з майном підприємства. Крім того, саме вартісний вимірник дозволяє зреалізувати контрольну функцію бухгалтерського обліку у поєднанні з подвійним записом, на що неодноразово вказували дослідники проблем бухгалтерського обліку.

Оцінка статей балансу є одним із найважливіших інструментів, що забезпечує достовірність даних про фінансовий стан суб'єкта господарювання та результати його діяльності, надає достовірну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень.

У бухгалтерському розумінні оцінка є способом вираження в узагальнюючому грошовому вимірнику господарських засобів і їх джерел, є одним із елементів методу бухгалтерського обліку. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1] та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» [3] визначають облікову оцінку як попередню оцінку, яка використовується підприємством із метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами.

Нині найбільш складною вбачається проблема оцінки активів і джерел їх формування, оскільки саме цей елемент методу бухгалтерського обліку дозволяє представити діяльність підприємства в абсолютно різних форматах. Економічні та політичні зміни в Україні обумовлюють необхідність перегляду ролі історичної вартості при підготовці облікової інформації та удосконалення методів оцінки об'єктів обліку з метою її актуалізації та приведення до рівня ринкових умов діяльності підприємства при збереженні вітчизняних традицій документального обґрунтування формування облікових оцінок. На нашу думку, необхідно розробити чіткі стандарти методики визначення справедливої вартості майна та зобов'язань підприємства з метою забезпечення виконання вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності та податкового законодавства. Одним із важливих питань, яке потрібно глибоко дослідити, є питання оцінки зобов'язань.

Як уже зазначалося, підходи до оцінки цієї складової пасиву підприємства досить різно-

манітні згідно з Концептуальною основою МСФЗ.

Відповідно до Концептуальної основи, основна характеристика зобов'язання полягає в тому, що суб'єкт господарювання має теперішню заборгованість. Але в останні роки застосування інституціональної теорії та кризових явищ в економіці, виникає проблема актуалізації облікової оцінки, сформованої на історичних засадах [5].

За останні п'ятдесят років спроби вирішити це питання робилися неодноразово. Окремі пропозиції втілені у ряді нормативних документів. Зокрема, МСФЗ пропонують декілька видів оцінок, які можна використовувати у ході визнання зобов'язань і їх відображення в обліку та звітності (п. 4.55, 4.56 Концептуальної основи):

1) історична собівартість або фактична (сума грошових коштів або їх еквівалентів, що, як очікується, буде сплачена з метою погашення зобов'язання в ході звичайної діяльності);

2) поточна собівартість (зобов'язання відображаються за недисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язання на поточний момент. Як поточну найчастіше використовують ринкову вартість об'єктів обліку або їх аналогів;

3) вартість реалізації (погашення). Зобов'язання відображаються за вартістю їх погашення, тобто за недисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, що, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань у ході звичайної діяльності або з огляду на умови договору у разі звичайного розвитку подій;

4) теперішня вартість. Зобов'язання відображаються за теперішньою дисконтованою вартістю майбутнього чистого вибуття грошових коштів, що, як очікується, будуть необхідні для погашення зобов'язань у ході звичайної діяльності. Інакше кажучи, дисконтована вартість дозволяє отримати суму грошових коштів, які будуть потрібні в майбутньому для погашення зобов'язання, яке ми маємо зараз, з урахуванням їх можливого знецінення протягом періодів перебування зобов'язань на балансі підприємства.

Безумовно, основою оцінки є історична вартість, але залежно від виду та умов виникнення конкретного зобов'язання вона може поєднуватися з іншими видами оцінок з указанного переліку оцінок. Наприклад, суми зобов'язань можуть передбачати їх дисконтування з подальшим включенням різниці до складу доходів або витрат.

Важливим моментом у реалізації цього механізму є наявність усієї необхідної інформації про відсотки, які нараховуються за зобов'язанням відповідно до договірних умов, і відсотки, які визначаються за окремими фінансовими операціями на рівні держави або регіону. Узагальнення практики трансформації фінансової звітності показує, що часто при існуючому рівні відсоткових ставок за кредитами та рівні інфляції суми дисконтування були незначними, тому могли не відображатися у складі доходів або витрат підприємства. Різниця, що виникає під час дисконтування, у періоді здійснення зараховується на фінансовий результат. Після погашення зобов'язань знову коригується сальдо – але накопиченого нерозподіленого прибутку. З огляду на незначність цієї величини отримуватимемо лише умовні коригування. Отже, постає питання, чи доцільно проводити значну кількість технічних робіт із переоцінки та формування документального забезпечення у разі несуттєвості результатів [6].

Згідно з Методичними рекомендаціями з формування облікової політики (наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635) щодо рівня суттєвості, важливою є інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності [3].

Для кожної із форм фінансової звітності обирається окрема база визначення кількісних критеріїв і якісних ознак суттєвості статей і діапазон кількісних критеріїв. Зокрема, для статей балансу базою може бути обрано сума підсумку балансу, у такому разі кількісний критерій суттєвості може бути визначений у діапазоні до 5 % бази, або підсумок класу активів, власного капіталу, класу зобов'язань у діапазоні до 15 % обраної бази. Досвід трансформації показників фінансової звітності зі здійсненням дисконтування свідчить про те,

що сума дисконтування зобов'язань не перевищувала 10 % підсумку балансу. Відповідно, норми, які б регулювали питання дисконтування зобов'язань, повинні передбачати диференційований підхід до здійснення вказаних процедур.

У ході обліку фінансових зобов'язань, які визнаються відповідно до МСФЗ, використовуються:

- справедлива вартість у разі їх первісного визнання (вартість, на яку можна обміняти актив або врегулювати зобов'язання під час виконання угоди між добре обізнаними та незалежними одна від одної сторонами, які бажають здійснити таку угоду);
- вартість, що амортизується (вартість, за якою фінансове зобов'язання оцінюється в разі первісного визнання, з урахуванням накопиченої амортизації на основі методу ефективної ставки відсотка, а також сум часткового списання за рахунок знецінення або безнадійної заборгованості).

Нині немає єдиної методики визначення справедливої вартості, що призводить до суб'єктивізму оцінки.

У разі переходу до МСФЗ слід врахувати облікову практику України, зокрема, згідно з національними стандартами, вибір варіанта оцінки зобов'язань залежить від їх виду. У П(С)БО 11 «Зобов'язання» виокремлена така їх класифікація: довгострокові, поточні, непередбачені та доходи майбутніх періодів [4].

Поточні зобов'язання відображають у балансі за сумою погашення. Сума погашення – це недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства. Цей вид оцінки є найпростішим. Унаслідок того, що поточні зобов'язання належать до погашення протягом короткого проміжку часу і величина дисконту незначна, вони враховуються за номінальною вартістю, тобто в сумі, що належить до виплати в майбутньому.

Дещо складнішим є застосування теперішньої вартості. Її використання пов'язане зі зміною вартості грошей у часі, яка може бути зумовлена інфляційними (або дефляційними) процесами в економіці (ризик зміни

купівельної спроможності грошей), комерційною ненадійністю бізнес-партнерів (наявність ризику невиконання зобов'язання) або наданням підприємцями переваги наявним грошам (схильність до збереження ліквідності).

Теперішня вартість – дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде потрібна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства. Визначення теперішньої вартості залежить від умов і виду зобов'язань. За теперішньою вартістю оцінюються довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки.

Дисконтування – це приведення всіх грошових потоків до єдиного моменту часу. Дисконтування є базою для розрахунків вартості грошей з урахуванням часу.

Вартість грошей в часі полягає в тому, що одна гривня сьогодні має більшу цінність ніж ця сама гривня через рік. На зменшення цінності грошей у часі впливає безліч факторів: інфляція, ризику, що з часом підвищуються (непевність у поверненні вкладених коштів або можливість несприятливої зміни вартості цінного паперу). У зв'язку з цим усі операції кредитування звичайно пов'язують з оплатою за користування коштами в розмірі певного відсотка який, як мінімум, повинен компенсувати знецінювання грошей у часі, тобто сума, надана у борг сьогодні, повинна коштувати не менше після повернення. Отже, завжди маємо у фінансовій угоді три величини:

- теперішня вартість (PV – Present Value) – початкова сума грошей, надана сьогодні в борг (або інвестується);

- майбутня вартість (FV – Future Value) – сума, яка буде повернута через деякий період (початкова сума плюс плата за користування нею);

- ставка (m або n) – плата за користування засобами.

Залежно від того, яка з трьох величин невідома, процес її вирахування називається дисконтуванням або нарощуванням.

Насправді, в ПСБО 11 процедура здійснення дисконтування безпосередньо не розкрита, але передбачає формування реальної вартості

зобов'язань. Відсутність порядку перерахунку, його документального відображення, знижує недостовірність показників фінансової звітності. Відповідно, необхідною є розробка процедури дисконтування з досить чіткими, однак альтернативними варіантами.

Враховуючи достатню різноманітність результатів дисконтування і можливість таким чином вyalювати показники фінансового стану на запит окремих користувачів, необхідно доопрацювати Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку зобов'язань і П(С)БО 11 «Зобов'язання» в частині затвердження єдиного переліку критеріїв для дисконтування зобов'язань, а також методики а) облікового відображення з обов'язковим набором підтверджуючих документів; б) розкриття цієї процедури у звітності та примітках до неї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

Natsionalne polozhennya (standart) buhgalterskogo obliku 1 «Zagalni vimogi do finansovoyi zvitnosti» [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://rada.gov.ua>. – Nazva z ekrana.

2. Методичні рекомендації з формування облікової політики [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>. – Назва з екрана.

Metodichni rekomendatsiyi z formuvannya oblikovoyi politiki [Elektronniy resurs] : Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayini vid 27 chervnya 2013 r. № 635. – Rezhim dostupu: <http://rada.gov.ua/>. – Nazva z ekrana.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

Polozhennya (standart) buhgalterskogo obliku 6 «Vipravlennya pomilok i zmIni u finansovih

- zvityah» [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://rada.gov.ua>. – Nazva z ekrana.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
- Polozhennya (standart) buhgalterskogo obliku 11 «Zobov'yazannya» [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://rada.gov.ua>. – Nazva z ekrana.
5. Голов С. МСФЗ у законі / Голов С. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 9. – С. 3–9.
- Golov S. MSFZ u zakoni / Golov S. // Buhgalterskiy oblik i audit. – 2011. – № 9. – S. 3–9.
6. Каменська Т. Міжнародні стандарти фінансової звітності в Україні: сучасний стан, практика і проблеми впровадження / Каменська Т. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 12. – С. 39–43.
- Kamenska T. Mizhnarodni standarti finansovoyi zvitnosti v Ukrayini: suchasniy stan, praktika i problemi vprovadzhennya / Kamenska T. // Buhgalterskiy oblik i audit – 2012. – № 12. – S. 39–43.

Н. В. Роговая, кандидат экономических наук (Черкасский институт банковского дела Университета банковского дела НБУ, г. Киев). Бухгалтерский учет дисконтирования обязательств: проблемы реализации в условиях МСФО.

Аннотация. Обоснованно порядок пересмотра оценки обязательств в соответствии с МСФО как ключевого элемента метода бухгалтерского учета. Доказана необходимость доработки Методических рекомендаций по бухгалтерскому учету обязательств и П(С)БУ 11 «Обязательства» в части утверждения единого перечня критериев для дисконтирования обязательств, а также методики учетного отображения с обязательным набором подтверждающих документов и раскрытие данной процедуры в отчетности и примечаниях к ней.

Ключевые слова: международные стандарты финансовой отчетности, оценка обязательств, учетная информация, справедливая стоимость, историческая себестоимость, стоимость погашения, текущая стоимость, дисконтирование, учетная политика.

N. Rogova, Cand. Econ. Sci. (Cherkassy Institute of Banking of University of Banking NBU, Kyiv). Accounting discounting liabilities: problems of implementation in terms of IFRS.

Summary. In the article the estimation procedure for viewing liabilities under IFRS as a key element method of accounting. The necessity of revision Methodical recommendations on accounting obligations and P (S) 11 «Commitments» in the approval of a single list of criteria to discount liabilities as well as methods of mapping an optional set of supporting documents and disclosure of procedures reporting and the notes thereto.

Keywords: International Financial Reporting Standards, assessment obligations, accounting information, the fair value and historical cost, the cost of redemption, the present value, discounted, accounting policies.